

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИЗНАЧЕННЯ АЕРОДИНАМІЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ЛІТАКА-НОСІЯ НА ЕТАПАХ ВІДДІЛЕННЯ ВІД НЬОГО РАКЕТИ-НОСІЯ

Вступ

Останнім часом за кордоном з'явилась велика кількість робіт, присвячених проблемам аеродинамічної взаємодії літака-носія і підвісних вантажів [1, 2]. Це пов'язано з подальшим розвитком авіаційної техніки і розширенням кола задач, вирішуваних сучасними літаками-носіями для старту з борту ракет, що виводять на орбіту супутники різного призначення [1, 2]. Для транспортування і старту вантажів використовуються різні способи їх розміщення на літаку-носію: внутрішньофюзеляжний, конформний, зовнішній [3].

Розвитку і вдосконаленню методів проведення експериментальних досліджень інтерференції системи «літак-носій-вантаж» в аеродинамічних трубах в даний час як за кордоном, так і в Україні приділяється велика увага [3 ...5].

Відомі дані про використання в Росії модифікованого літака-носія МіГ-31, для старту ракети-носія для виведення супутників малого класу [3]. Подібні роботи проводились також і в США, де в якості носія використовувався модифікований літак F-15 [1].

Постановка задачі

Метою роботи є визначення аеродинамічних характеристик літака-носія в процесі відділення крупногабаритного вантажу з урахуванням інтерференційної взаємодії вантажа і носія сітковим методом [4] на малих дозвукових швидкостях.

Об'єктом дослідження є аеродинамічна взаємодія літака-носія і вантажа, відокремлюваного з його нижньої поверхні на малих дозвукових швидкостях.

Опис експериментальних моделей

На рис. 1 показана аеродинамічна компоновка літака-носія Су-30 з підвішеною на нижній поверхні ракетою-носієм (РН) малого класу.

Модель РН виконана з дерева та пофарбована в білий колір. На нижній поверхні моделі літака-носія між мотогондолами встановлений вузол підвіски моделі РН, що дозволяє проводити дослідження в загальній

компоновці (рис.1), а також процес взаємодії літака-носія і РН, відокремлюваного з нижньої поверхні ЛА.

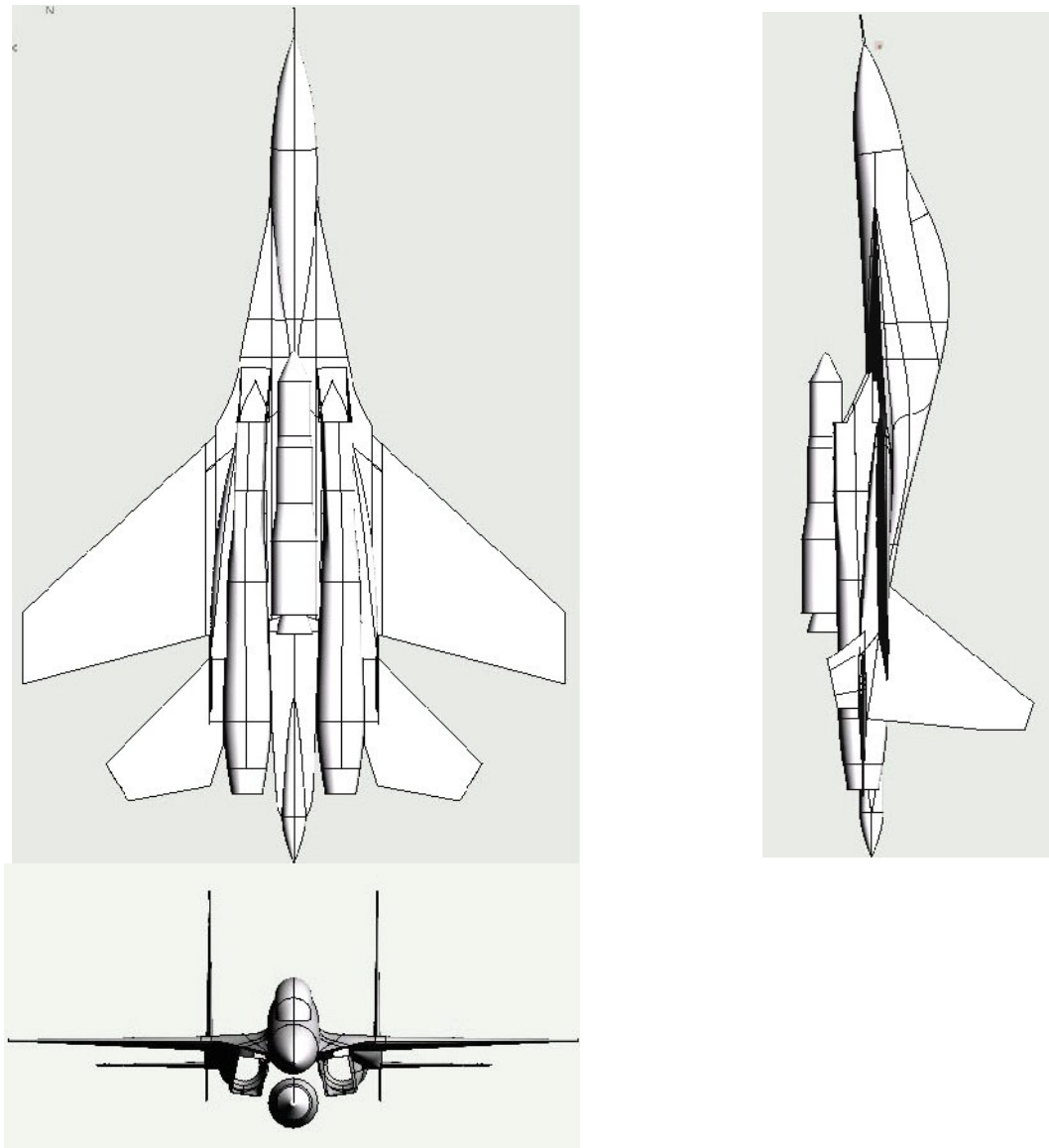

Рис. 1. Аеродинамічна компоновка літака-носія з ракетою-носієм

На моделі ракети передбачений також вузол кріплення моделі до координатного приладу, що дозволяє змінювати положення моделі ракети відносно моделі носія в площині Oxy (рис. 2) при дослідженні процесу відділення РН від носія.

Опис експериментальної установки

Для дослідження аеродинамічних характеристик літака-носія і відокремлюваного від його верхньої поверхні РН на базі аеродинамічної труби [5], авторами була розроблена експериментальна установка, принципова схема якої показана на рис. 2.

Експериментальна установка включає в себе дозвукову прямоточну аеродинамічну трубу с закритою робочою частиною і розмірами $0.8 \times 0.8 \times 1.2 \text{ м}^3$. Швидкість потоку в робочій частині $V_\infty = 5 \dots 30 \text{ м/с}$, критичне число Рейнольдса для кулі діаметром 120мм складає $Re_{кр} = 2,1 \cdot 10^5$ [5]. Експериментальна установка доопрацьована для досліджень аеродинамічних характеристик моделі літака-носія і відокремлюваного від його нижньої поверхні вантажа. На рис. 2 показано: 1 - аеродинамічні терези 2КВТ-2; 2 – нижня стінка робочої частини АДТ; 3 – модель літака Су-30 (М 1:48); 4 – модель літака-носія (пунктиром показаний рух центра мас моделі РН), 5 – координатний прилад для переміщення моделі РН.

Методика проведення експериментальних досліджень

Модель літака-носія (3) закріплюється в робочій частині аеродинамічної труби на важільних механічних терезах 2КВТ-2 (1). Модель ракети-носія (РН) (4) має власну (рухому відносно моделі носія) державку, яка розташована на координатному приладі (5). Аеродинамічні сили і поздовжній момент, діючі на модель літака, вимірюються важільними терезами 2КВТ-2 при перестановці моделі РН в окремі точки простору під носієм у вузлах просторової сітки.

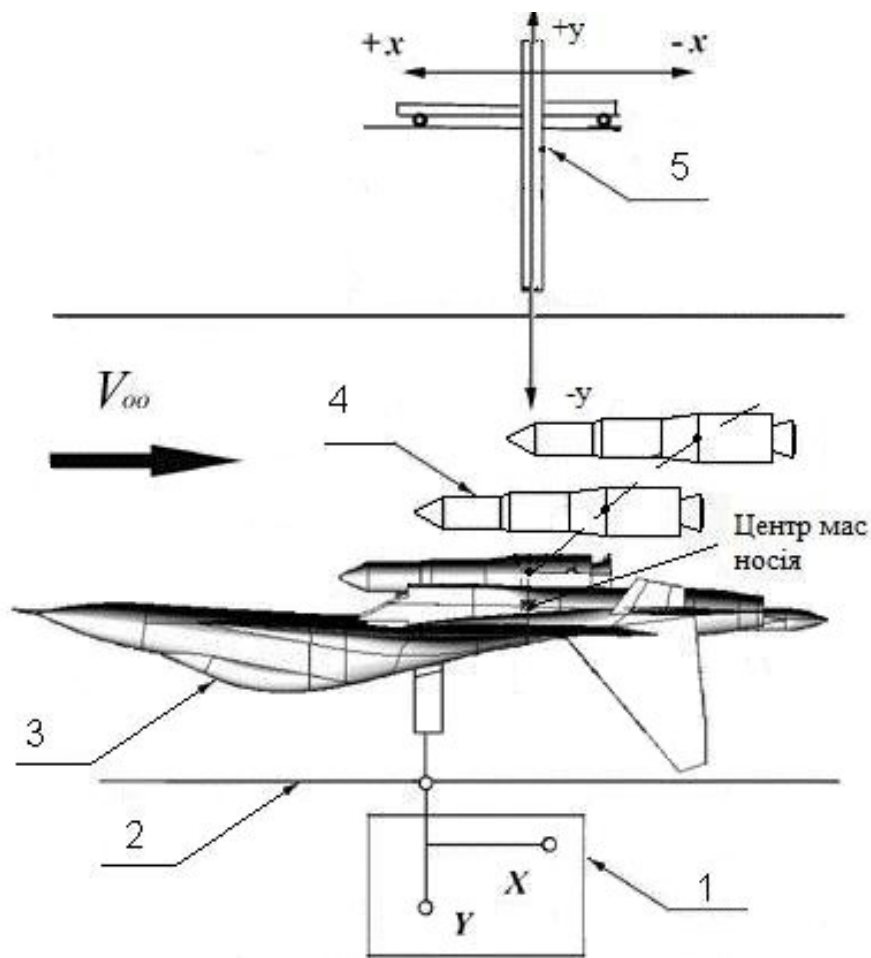

Рис. 2. Принципова схема експериментальної установки

На першому етапі визначались аеродинамічні характеристики системи «модель носія і модель РН», жорстко закріпленої під моделлю носія.

Таблиця 1.

Програма досліджень

$V_{\infty}, \text{м/с}$	$\alpha, ^\circ$	Варіант розміщення моделі РН	Примітка
Етап 1			
30.0	- 4...+14	Ізольований літак-носій	$\Delta\alpha = 2^\circ$
		Ізольована РН	$\Delta\alpha = 2^\circ$
30.0	- 4...+14	Літак-носій + РН	$\Delta\alpha = 2^\circ$
Етап 2			
30.0	4	Літак-носій + РН	Відділення від носія

На другому етапі досліджувався вплив моделі РН на модель літака носія. Модель носія встановлювалась у робочій частині аеродинамічної труби під кутами атаки $\alpha = 4^\circ$ та $\alpha = 8^\circ$. Відділення моделі РН від моделі

носія здійснювалось за допомогою координатного приладу (5) у відповідності до заданих координат сітки в площині $Ox_a y_a$ (рис. 3).

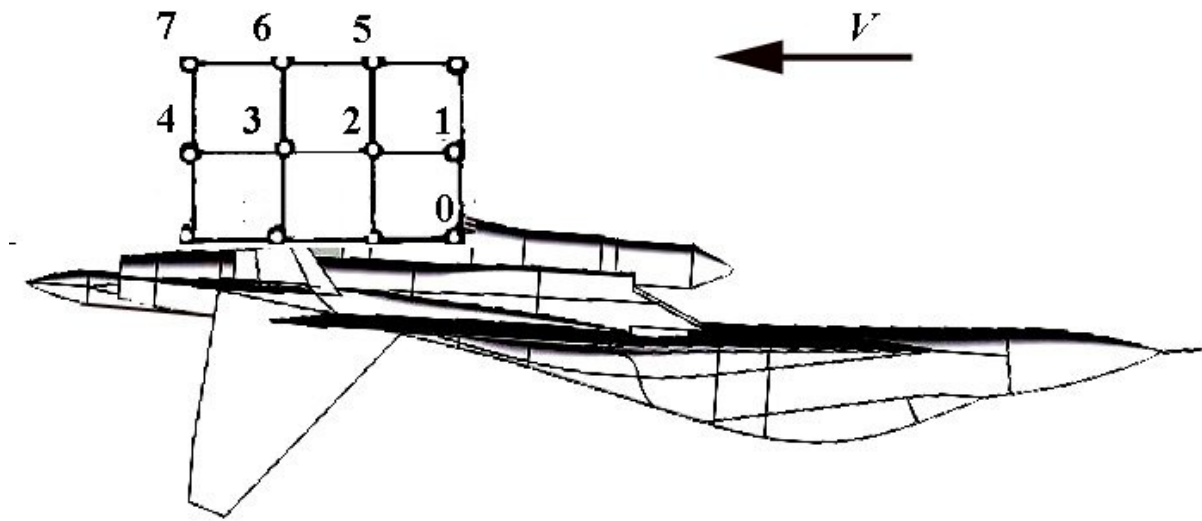

Рис. 3. Координатна сітка, у вузлах якої знаходився центр мас моделі РН при визначенні характеристик моделі літака-носія

В кожній із вимірювальних точок визначались аеродинамічні сили і поздовжній момент літака-носія в функції відносного віддалення моделі РН вздовж осей Ox_a, Oy_a . Початок координатної сітки знаходився в центрі мас моделі РН, встановленої на нижній поверхні носія між мотогондолами двигуна (рис. 2). Початкові координати центра мас моделі РН:

$x_0 = 12.00$ м відносно носка ЛА;

$y_0 = 1.28$ м відносно СГФ.

Таблиця 2.

Координати вузлів сітки, в яких вимірюються аеродинамічні сили і поздовжній момент вантажа

№ точки	$\Delta x, \text{м}$	$\Delta y, \text{м}$
0	0	1.28
1	0	1.28
2	1.28	1.28
3	2.56	1.28
4	3.84	1.28
5	1.28	2.56
6	2.56	2.56
7	3.84	2.56

Аеродинамічні сили, діючі на модель літака-носія, замірювались за допомогою штатних важільних терезів 2КВТ-2.

Результати експериментальних досліджень

За результатами експерименту будувались залежності $\Delta c_{ya}, c_{xa}, m_z = f(\alpha)$ (рис. 4...7). Потім, на підставі отриманих результатів визначались залежності вказаних коефіцієнтів від поточних координат x, y центра мас рухомого вантажа для однакових кутів атаки (табл. 3, табл. 4).

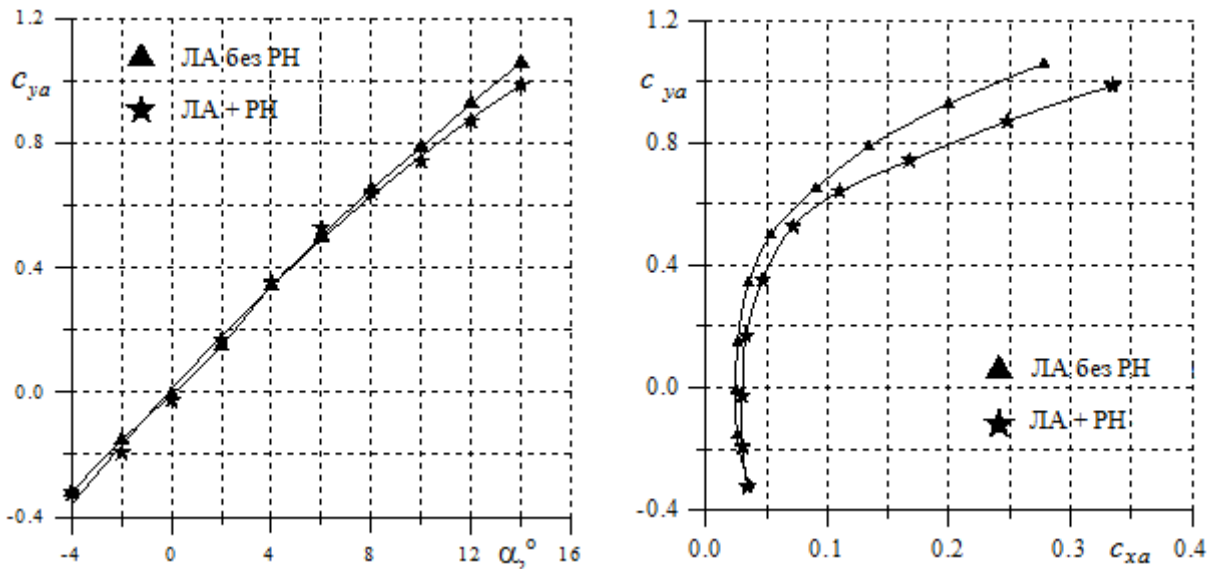

Рис. 4. Залежність коефіцієнта підйомної сили $c_{ya} = f(\alpha)$ і полярні літака-носія без РН і з підвішеною під нього РН

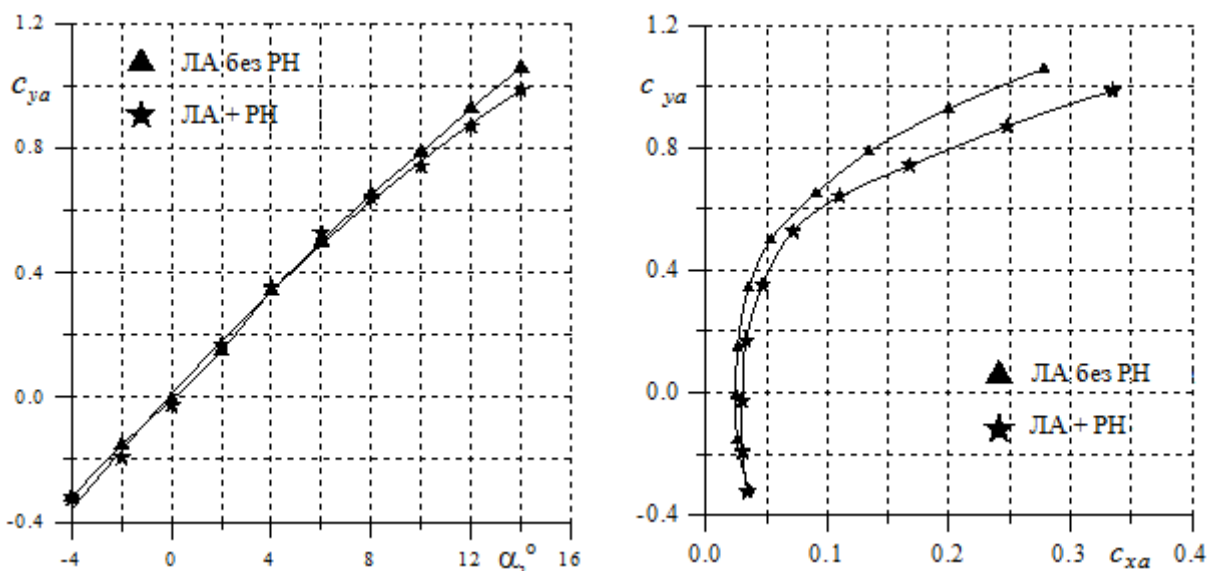

Рис. 4. Залежність коефіцієнта підйомної сили $c_{ya} = f(\alpha)$ і полярні літака-носія без РН і з підвішеною під нього РН

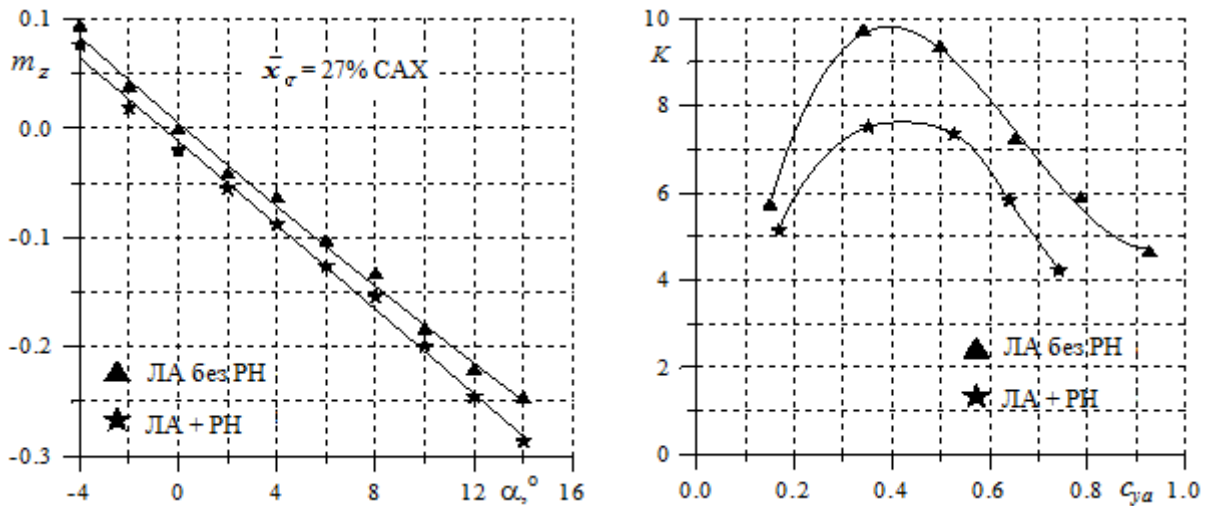

Рис. 5. Залежність коефіцієнта моменту тангажу $m_z = f(\alpha)$ і аеродинамічної якості $K = f(\alpha)$ літака-носія з підвищеною під нього РН

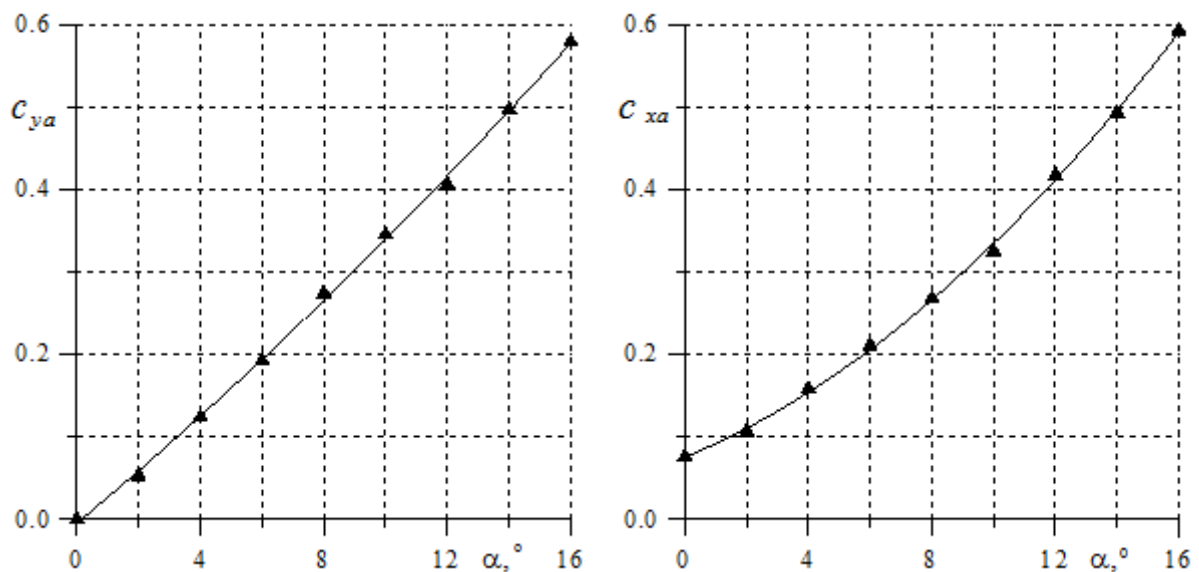

Рис. 6. Залежності $c_{ya}, c_{xa} = f(\alpha)$ моделі РН

За отриманими залежностями $c_{ya}, c_{xa}, m_z = f(x, y)$ і аналогічними характеристиками ізольованого вантажа визначались прирости інтерференційних коефіцієнтів $\Delta c_{ya}, \Delta c_{xa}$ і Δm_z при відділенні моделі РН від моделі літака-носія.

Результати дослідження інтерференції РН і літака-носія наведено у вигляді табл. 3, табл. 4, де показані аеродинамічні характеристики літака-носія на етапах відділення РН від його нижньої поверхні, наведені до польотного числа Рейнольдса.

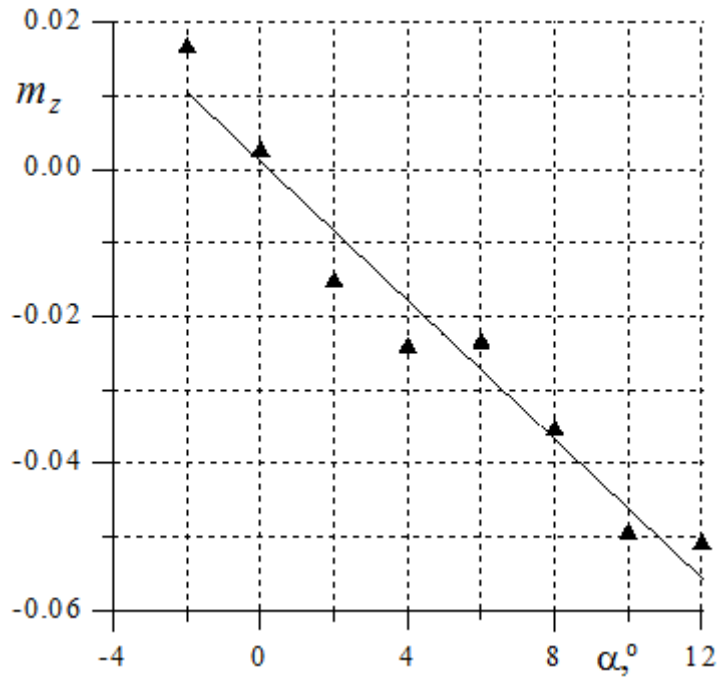

Рис. 7. Залежності $m_z = f(\alpha)$ моделі РН

Таблиця 3.

Аеродинамічні коефіцієнти ЛА без РН і з РН

Параметри	ЛА без РН	ЛА + РН
$c_y^\alpha, 1/^\circ$	0.0776	0.0750
c_{x0}	0.0245	0.0262
$K_{\max}$	9.70	7.00
m_{z0}	0	0
$m_z^\alpha, 1/^\circ$	-0.0153	-0.0155

Таблиця 4.

Зміна аеродинамічних коефіцієнтів літака-носія на етапах відділення РН від його нижньої поверхні

$\Delta x, м$	c_{ya}	
	$\alpha = 4^\circ$	$\alpha = 8^\circ$
0	0.1526	0.3510
1.28	0.1426	0.3290
2.56	0.1364	0.3114
3.84	0.1360	0.3000
$\Delta y, м$	c_{ya}	
	$\alpha = 4^\circ$	$\alpha = 8^\circ$
0	0.1526	0.351

1.28	0.1426	0.329
2.56	0.1364	0.3114
3.84	0.1247	0.2738
$\Delta x, м$	m_z	
	$\alpha = 4^\circ$	$\alpha = 8^\circ$
0	-0.001124	-0.002620
1.28	-0.001114	-0.002520
2.56	-0.001091	-0.002450
$\Delta y, м$	m_z	
	$\alpha = 4^\circ$	$\alpha = 8^\circ$
0	-0.001124	-0.002620
1.28	-0.001224	-0.002501
2.56	-0.001191	-0.002499
3.84	-0.000990	-0.002215

Аналіз наведених залежностей показав, що вантаж (РН) чинить найбільший вплив на літак-носій на початкових етапах відділення тільки в області, відповідній вузлам координатної сітки в точках (рис. 3): №№ 0, 1, 2, 6, 7.

При виході РН із цієї області вплив інтерференції зменшується і на відстані $x \approx 3 м$, $y \approx 4 м$ аеродинамічні характеристики РН наближаються до характеристик ізольованого РН.

Як видно із наведених у таблиці залежностей, характеристики літака-носія після відділення РН і віддалення його на відстань $x \approx 5 м$ наближаються до характеристик ізольованого літака, що летить на висоті $H = 5 км$ при числі $M = 0,4$ з кутом атаки $\alpha = 4^\circ$.

Висновки

В результаті експериментальних досліджень отримані наступні результати.

Запропонована методика і розроблена експериментальна установка для визначення аеродинамічних характеристик літака-носія на етапах відділення від нього РН.

Експериментально досліджені аеродинамічні характеристики системи «літак-носій – РН». Отримані аеродинамічні характеристики літака-носія із встановленим на його нижній поверхні вантажем (РН) і досліджений вплив на аеродинамічні характеристики літака – носія.

Досліджені несучі властивості, характеристики опору і характеристики поздовжнього моменту ізольованого вантажу (РН).

Експериментальні дослідження дозволили визначити зону найбільшого впливу відокремлюваного вантажу. Аналіз результатів досліджень показав, що РН чинить найбільший вплив на літак-носій на початкових етапах відділення в області, відповідній вузлам координатної сітки в точках №№ 0, 1, 2, 6, 7. При виході відокремлюваного вантажу із цієї області вплив інтерференції зменшується і на відстані $x \approx 3\text{ м}$, $y \approx 4\text{ м}$ аеродинамічні характеристики літака-носія стають близькими до аналогічних характеристик літака без вантажу.

Отримані експериментальні результати можуть бути використані для подальшого дослідження інтерференції літака-носія і відокремлюваного з його нижньої поверхні вантажу (РН) чисельними методами.

Список використаної літератури

1. The military use of space // FLIGHT International N3839 V122 ISSN 0015-3710, 1982p. – 41с.
2. Russia developed anti-satellite MiG-31// FLIGHT International N4425 V145 ISSN 0015-3710, 1994p. – 48с.
3. *I.Von der Decken, Esch P., Fritz W.* – Theoretical and experimental simulation methods for external store separation trajectories. – AGARD-CP-210, p.13-1 – 13-9, 1976.
4. Аэродинамическая интерференция самолетов-носителей и подвесных грузов (по материалам открытой иностранной печати) // М.: Обзор ОНТИ ЦАГИ № 652, 1985. – 130 с.
5. *Лемко О.Л., Буришев Б.І., Майборода Д.В.* - Експериментальне визначення аеродинамічних характеристик вантажу на етапах його відділення від верхньої поверхні літака-носія. // Київ: Зб. Наукових праць Наукового центру ВПС України № 4, 2002 р., - с. 174-179.